

Els discursos de la ciència

JOAN BORJA I SANZ
Universitat d'Alacant

Pronunciem la paraula *ciència* i se'ns ompli la boca. Això és cert. No importa si és a les aules universitàries, en la conversa de café al bar del cantó o en la tertúlia radiofònica d'una emissora comarcal. Hi ha prou a revisar amb quina freqüència podem arribar a escoltar en el context de les més diverses converses frases com «està *científicament* demostrat que...», «des del punt de vista *científic* no hi ha dubte que...», «els *científics* diuen que...», i constatar l'eficàcia resolutiva que arriben a tenir en benefici, fins i tot, de les més absurdes argumentacions. O, si volem, podem parar esment, ni que siga per curiositat, a les múltiples locucions del nostre idioma en què es fa servir la noció de ciència amb les connotacions més absolutes, més incontestables: *de ciència certa*, *a dreta ciència*, *saber de ciència certa*, *tenir la ciència infusa*, *l'arbre de la ciència del bé i del mal*, etc. I és que, efectivament, la *ciència* — la boirosa concepció que la nostra societat té de la ciència — ha esdevingut, en els nostres temps, un dels déus més importants en l'Olimp particular del nostre sistema de valors. I això, ironies a banda, és un fenomen més que justificat: mai com en el temps present el coneixement científic —i perdó ara pel suat, manipulats sintagma— ha tingut tanta importància. Mai com ara els avanços en el coneixement científic havien tingut repercussions tan notables i ràpides en la vida quotidiana dels ciutadans. Ningú no se sorprén ja de les espectaculars innovacions tecnològiques i tots comencem a intuir que l'anomenada *revolució de la informació* no ha fet sinó començar.

Si fa cinquanta o seixanta anys enrere ningú no hauria estat capaç d'imaginar que la televisió, l'ordinador, els telèfons mòbils o els caixers automàtics serien instruments d'ús quotidià en el canvi de segle, encara menys ara sembla prudent especular sobre els recursos de què la humanitat podrà disposar dins de cinquanta o seixanta anys. I tot això sense comptar que les repercussions dels avanços de les ciències tecnològiques fan possible, a més, un desenvolupament paral·lel en l'àmbit de les disciplines de tipus humanístic.

Aquest apassionant context que ens ha tocat de viure ens indueix —no pot ser d'una altra manera— a fer nombroses consideracions en el pla lingüístic. Perquè si important ha estat i és la vertiginosa evolució de la ciència, no menys important ha estat —i sembla que ho serà— el canvi lingüístic que es produeix en relació amb la codificació i la transmissió de tots els nous coneixements. Dit d'una altra manera: el protagonisme i el prestigi creixent de la ciència és acompanyat, de manera indissoluble, per una commoció en els usos i els recursos de l'idioma. No és cap secret que les llengües —totes les llengües del món— tenen la capacitat d'adaptar-se a les necessitats comunicatives dels usuaris, i per aquest cantó la urgència ha fet que el corpus lèxic —com també els recursos morfològics i sintàctics— de les llengües que s'han fet servir per a la investigació i la comunicació científica s'haja vist ampliat amb un ritme proporcional al de l'ampliació dels coneixements.

Aquesta és una de les raons principals per les quals, especialment en l'àmbit universitari, s'ha posat de moda el concepte de *llenguatges d'especialitat*. L'encunyament del nou terme, clar, ha tingut la seua modesta història i les dosis habituals de discussió: mentre uns defensen el pragmatisme de sintagmes com *llenguatges d'especialitat* o *llenguatges específics*, uns altres aposten per la coherència de referir-se únicament a la noció de *terminologia*, per tal com les estructures bàsiques de la llengua es mantenen constants en qualsevol registre. Al capdavant, la dialèctica és gratuïta, indiferent. Perquè el que importa és que *Llenguatge d'Especialitat de...*, *Llenguatge Específic de...* o *Llenguatge Tècnic de...* —si no és que s'opta per la fórmula alternativa de *Valencià Tècnic per a...* o *Català Científic per a...*— és l'inici dels rètols amb què s'ha batejat un bon repertori d'assignatures universitàries, cursos d'extensió acadèmica i mòduls diversos de plans de formació del professorat.

En el cas particular de l'ordenació curricular universitària, l'aventura va començar en la Universitat d'Alacant allà per l'any 1993, i l'encert —la urgència, dèiem— de la iniciativa va fer que, per mimetisme, s'estenguera com una benèfica epidèmia per la resta de les universitats que integren la xarxa Joan Lluís Vives. I així, els professors del ram, han anat predicant a propòsit dels *llenguatges d'especialitat*, tot aclarint que, des del punt de vista sociolingüístic, això dels llenguatges d'especialitat no és més que un registre particular —*varietat dialectal funcional*, o *varietat dialectal diafàsica*, si és que tenen ganes de dir-ho a la manera complicada— de les llengües en relació amb l'ús particular del sistema lingüístic per a la comunicació científica. I ja ho tenim: els llenguatges d'especialitat com un únic paquet ben embolcallat amb l'etiqueta de *registre*, i que cal situar de manera destacada al cim de la hipotètica piràmide que es construeix ordenant de menor a major grau de prestigi social els diferents contextos comunicatius en què es pot fer servir una llengua. De manera proporcional al prestigi, endemés, podríem establir una gradació quant al nivell de formalitat i el grau de normativització, de tal forma que els llenguatges d'especialitat —així, tots en una peça— no solament constituïrien la varietat lingüística més prestigiosa, sinó també la que implica un major índex de formalitat i un major rigor quant a la regulació normativa.

Com a aproximació didàctica, en matèria de sociolingüística, aquest generalitzat plantejament no és del tot condemnable. Però resulta massa evident que les coses, considerades enmig del caos de les inèrcies comunicatives reals, són molt més complexes que tot això. El que ens interessa qüestionar ací, sobretot, és la pretesa unicitat que sembla derivar-se del concepte de *llenguatge d'especialitat* o *llenguatge científic*. Per dir-ho clar i curt: són molts, i extraordinàriament diversos, els llenguatges d'especialitat, els llenguatges de la ciència. I aquesta diversitat no és determinada únicament per la pluralitat de les disciplines científiques i dels camps del coneixement —per la *temàtica*, diríem—, sinó també per tots els altres elements que condicionen els processos de comunicació: el canal, la finalitat, les circumstàncies de l'emissor i del receptor, etc.

La noció de *llenguatge d'especialitat* és tan àmplia que pot abraçar des dels llibres de text de l'àrea de Coneixement del Medi en el primer cicle de primària fins a l'article científic publicat en una revista especialitzada; des del prospecte que trobem dins d'una caixa d'aspirines fins a la tesi doctoral que tracta d'un nou coleòpter acabat de descobrir i classificar; des de l'explicació que un pare fa a la filla quan aquella li pregunta allò de «papa, d'on és que vénen els xiquets?», fins a l'exposició erudita que, sobre física molecular, pronuncia un prestigiós professor per videoconferència; des de l'apunt que fem en una

internàutica pàgina de discussió, dins d'Internet, fins a l'examen de geologia que, lletra incerta, cal·ligrafia dubtosa, haurem de redactar la pròxima setmana en les proves de selectivitat.

Es tracta, resulta clar, d'una obvietat tan simple com aquesta: en els processos de comunicació fem servir models de llengua diferents en funció no solament de l'especificitat de la informació que es pretén *transvasar* —dels continguts, de la temàtica—, sinó també d'acord amb tota una altra sèrie de variables que cal tenir en compte. El codi s'actualitza segons factors tan imponderables com els interessos de l'usuari, la intencionalitat que aquest té quan emet el missatge, el tipus de relació que manté —o imagina— amb el receptor, la formació prèvia d'aquest i el grau de familiaritat amb els continguts del discurs que aquell li suposa, i tants i tants altres.

La constatació ens porta a una conclusió tan evident com aparentment negligida: el concepte de *ciència*, aquest tòtem de moderna veneració, no es pot reduir ni de bon tros a l'alta investigació especialitzada i a la comunicació entre una elit intel·lectual privilegiada, sinó que ha de fer referència així mateix —o sobretot— a la divulgació, en tots els nivells, de l'allau de nous coneixements científics. I això, en el pla lingüístic, ens porta a un corollari que no ens podem permetre d'obviar: si el llenguatge *científic* —el de la ciència ciència, la ciència *heavy* que es diria en termes col·loquials— és important i evoluciona vertiginosament en sintonia amb els nous descobriments i les aplicacions que se'n poden fer, no ho pot ser menys el llenguatge de la divulgació científica.

En aquest sentit, la pobra atenció que han parat els estudis lingüístics contrasta manifestament amb el ritme que tenen els avanços que s'estan fent en totes les parcel·les del coneixement, i fins i tot amb la mateixa evolució lingüística que, quant a terminologia especialitzada, s'està produint en les últimes dècades. Especialment en el marc de les institucions acadèmiques —des de l'educació infantil fins a la Universitat— i en el mitjà de comunicació social, es fa necessària l'anàlisi del model de llengua que s'empra convencionalment a fi de detectar-ne les insuficiències i millorar-ne l'eficàcia. Tant en un àmbit com en l'altre, l'operativitat comunicativa resulta clau per a la democratització del coneixement, cosa que —no ho podem oblidar— constitueix el millor dels antídots contra el fantasma de la tecnocràcia, la millor garantia per a la profitosa assimilació social dels canvis que se'ns vénen damunt de la mà de la present revolució tecnològica. Vist d'aquesta manera, doncs, no podem deixar de tenir present que en l'optimització del discurs acadèmic —i del discurs de la divulgació científica en els *mass media*, que no n'és sinó una variant— trobem un dels pilars fonamentals per a la construcció d'una societat igualitària. Poca broma, això.

Precisament, i en relació amb aquesta necessitat de fer una anàlisi del model de llengua que fem servir per a cadascun dels nivells de la divulgació científica, les evolucions que hi ha hagut en el camp de l'estudi del llenguatge amb la nova òptica proporcionada per la lingüística textual i pragmàtica, i l'anàlisi del discurs —que també en aquest terreny s'han produït avanços, per més que no tan popularitzats—, se'ns facilita un marc epistemològic idoni per a l'avaluació del llenguatge que fan servir les institucions educatives i els mitjans de comunicació. I no solament això: també se'ns posa a l'abast la possibilitat d'objectivar-ne determinats aspectes en l'estudi.

Ni que fóra a tall d'exemple, podríem apuntar, entre moltes nocions interessants i d'utilitat

que aquestes noves perspectives analítiques poden aportar per a l'estudi del discurs acadèmic, la de *metàfora gramatical*. Aquest concepte, desenvolupat bàsicament per Halliday (1985a i 1985b) i revisat en nombrosos treballs de la dècada actual (Martin 1992; Halliday & Martin 1993; Thompson 1996, Halliday 1996), presenta en els processos de *nominalització* la més productiva de les manifestacions. Seguint Halliday (1992), podríem constatar que en el llenguatge de la recerca i la divulgació científica resulta habitual que determinades unitats nominals designen processos o qualitats que en uns altres registres serien expressats per verbs o adjectius. Així, una frase col·loquial com «És possible que demà ploga, neve o caiguen pedres» pot trobar-ne una d'equivalent per al registre de la meteorologia en «Demà hi pot haver precipitacions», on *precipitacions* —una entitat nominal— condensa, *empaquetada*, la càrrega semàntica de les accions *ploure*, *nevar* o *caure pedra*.

El mateix Halliday observa que el fenomen de la nominalització se sol produir amb posterioritat a l'expressió *lògica* d'accions i qualitats en tres sentits: *a*) diacrònicament, en l'evolució de les llengües; *b*) en la mateixa seqüència del discurs (les nominalitzacions permeten resumir elements lingüístics que ja han aparegut prèviament); i *c*) en el mateix desenvolupament individual del llenguatge. Des del punt de vista de la divulgació del coneixement científic és sens dubte important destacar aquest últim aspecte. L'adquisició de les competències lingüístiques necessàries per a la codificació i la descodificació de textos científics en què sovintegen aquest tipus de metàfores gramaticals és un procés que resulta fonamental en l'accés al codi científic. I el discurs acadèmic que s'utilitza a les aules i en els mitjans de comunicació s'hauria de construir d'una manera planificada, ja des de l'educació infantil i primària, per tal de garantir una perfecta destresa en la manipulació d'aquests elements d'acord amb el desenvolupament cognoscitiu dels individus. Atenent al principi pedagògic general d'assolir coneixements de menor a major grau de complexitat, caldria, per tant, tenir ben en compte el caràcter de *posterioritat* en la correcta codificació i descodificació de les nominalitzacions per a dosificar de manera progressiva la incorporació d'aquest recurs en el model de llengua de la divulgació científica, segons el grau de coneixement que els receptors tinguen dels continguts i la familiaritat respecte de la terminologia corresponent —en el cas dels mitjans de comunicació social—, i segons l'estadi de desenvolupament del llenguatge en el cas del sistema educatiu.

Un segon exemple de l'aplicació directa que els conceptes aportats per l'anàlisi del discurs podrien tenir en l'estudi del llenguatge de la divulgació científica faria referència a la noció de *marcador discursiu* que, més enllà de la simple interpretació gramatical de les conjuncions i les locucions conjuntives, fa referència als *senyals* que l'emissor introdueix en el text a fi d'estructurar-lo. Aquests elements permeten de fer-hi pautes al servei d'una estratègia determinada en el procés inacabat de l'escriptura, amb la confiança que el receptor sàpiga reomplir coherentment els *buits* que un text sempre presenta. Fet i fet, l'ús dels marcadors discursius constitueix un altre criteri notable per a la caracterització dels textos de contingut científic —i això, de manera molt més notòria quan es tracta de textos escrits— enfront dels d'altres registres. Vicent Salvador (1994: 326) feia notar, per al cas de l'escriptura assagística de Joan Fuster, que «Molts d'aquests marcadors [...] funcionen amb aquesta finalitat d'involucrar el lector en una tonalitat conversacional. La seducció i la capacitat persuasiva que el discurs fusterià assoleix no s'explicarà sense aquest procediment subtil». No cal ni dir que l'ús eficaç d'aquests elements —ús efectivament ben característic en

l'estil de l'assagista de Sueca—, amb el consegüent benefici pel que fa «la seducció i la capacitat persuasiva», ha de ser una altra de les peces claus en la construcció dels discursos de la ciència. Perquè, certament, en matèria de divulgació científica —en l'acadèmia o en els mitjans de comunicació, tant se val una vegada més—, no som a hores d'ara precisament excedentaris en valors com *la seducció* o *la capacitat persuasiva*.

En uns altres papers (Borja, 1996, 1998 i 2000) ja m'he ocupat de reivindicar, en convergència amb els estudis de Salvador, l'interés que presenta per a la divulgació el model de llengua alternatiu proposat per Fuster. Sense entrar ací a valorar les benèfiques conseqüències que se'n deriven de la recepció en el particular —esquàlid— marc de la literatura catalana al País Valencià del moment (unes *conseqüències* que han dut els crítics a encunyar l'arxiconegut sintagma *fenomen Fuster* per a fer-hi referència), ara només pretenem fer notar que el tan glossat estil conversacional dels textos assagístics fusterians —el to d'amenitat, la claredat sintàctica, la complicitat, l'aire de confessió, de confiança...— s'estén també de manera notable a la parcel·la on s'emmarquen tradicionalment els textos més *acadèmics*. Amb unes altres paraules: Fuster exporta el seu particular, inconfusible estil assagístic a textos com *La poesia catalana fins a la Renaixença* (1954), *El món literari de sor Isabel de Villena* (1957), *Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler* (1961), *Poetes, moriscos i capellans* (1962), *El bandolerisme català* (1963), *Heretgies, revoltes i sermons* (1968), *Literatura catalana contemporània* (1972), *La Decadència al País Valencià* (1976) i *Contra el noucentisme* (1977), on, per raó de la matèria tractada, seria esperable una prosa acadèmica convencional (neutra, objectiva, d'estricta exposició de coneixements), i basteix d'aquesta manera un model alternatiu de llengua per a la divulgació científica; un model alternatiu únic, sense precedents clars en la nostra literatura científica, que constitueix una referència obligada per a les discussions de millora del llenguatge acadèmic: un model alternatiu que, dit siga de passada, li permet guanyar molts punts quant a la capacitat de connexió amb el públic lector.

Què hi ha d'*anormal* en els estudis de Fuster? Quina funció discursiva tenen aquestes *anormalitats*, és a dir, quina relació hi ha entre els recursos atípics que empra i els missatges que ens vol fer arribar? Coincideix la visió intuïtiva que fins ara tenim de l'*estil fusterià* amb els resultats d'un examen minuciós —en bona mesura, encara per fer— des del marc epistemològic de la lingüística pragmàtica i l'anàlisi del discurs a què adés ens referíem? A través de quins mecanismes aconsegueix Fuster establir un pacte amb el lector que, pels camins de la seducció, va molt més enllà de l'estricta transvasament d'informació? La resposta definitiva a aquestes qüestions, no cal dir-ho, es fa impossible en un article d'aquestes dimensions. Però cal no perdre de vista que l'interés de l'assumpte transcendeix els límits de l'erudició filològica i ens porta, ja ho hem dit, a l'encarament d'un dels reptes més apassionants —crucials, determinants— del revolucionat món que ens ha tocat de viure: el de la divulgació eficaç del coneixement.

Ni que només siga per assenyalar possibles vies de resposta en futurs estudis, val la pena d'indicar, en relació amb l'ús de les nominalitzacions i dels marcadors discursius en la prosa acadèmica fusteriana, que les característiques analitzades per Salvador (1994) en referència als assaigs de l'intel·lectual són perfectament extrapolables als textos més ortodoxament *acadèmics*. I aquesta importació de recursos —ja particulars en una prosa assagística— al terreny acadèmic comporta una originalitat estilística que imprimeix un fort segell personal a l'obra de l'estudiós.

Així, quant a les nominalitzacions, tot fa pensar per al cas de Fuster en una atenta prevenció davant les extralimitacions en l'ús d'aquests mecanismes d'abstracció, tan necessaris d'altra banda per a l'operativitat del llenguatge acadèmic, el qual, imprescindiblement, ha de tendir a la concisió, a la síntesi, a l'empaquetament conceptual.

Pensem que és en aquesta direcció, justament, que es podria donar una nova interpretació a les paraules de Salvador (1994: 331) quan, en parlar de la funció dels «marcadors metadiscursius de caire modalitzador» en l'estil fusterià, encerta a fer notar que es tracta d'«una estratègia cautelar envers el llenguatge i els enganys de la semàntica: la mateixa cautela que mena Fuster a usar — fins a l'abús, en ocasions — les cometes o la cursiva com a signe de distanciament».

Efectivament, i d'acord amb el que hem comentat en altres llocs sobre la importància del *descrèdit dels absoluts* per al pensament fusterià (Borja, 1998), l'assagista i estudiós activa ben sovint la màxima prevenció i no pocs recels respecte de les mateixes paraules i expressions emprades, cosa que el mena a marcar-les entre cometes o amb cursiva (certament, de manera abusiva, i fins i tot sense un criteri clar de discriminació entre un recurs tipogràfic i l'altre). L'estratègia discursiva li permet així distanciar-se del valor estrictament denotatiu del terme emprat (com demanant-ne excuses per la inevitable imprecisió) i, en el cas concret de les nominalitzacions, posar en quarantena les significacions excessivament abstractes que aquestes poden arribar a tenir.

Fuster, detractor sistemàtic en el pla ideològic de les conviccions inamovibles que originen els absoluts, basteix en la dimensió estilística dels seus textos un model de llengua que, atípic en la comunicació i la divulgació del coneixement, es fonamenta sobre la base del model concretitzant dels textos conversacionals. I aquest nou model de prosa acadèmica es caracteritza precisament per un índex mínim en l'ús de processos d'abstracció, o bé per la matisació permanent del caràcter absolut que es podria desprendre de les abstraccions desorbitades a què sovint tendeix el llenguatge científic.

Quant als marcadors discursius, són in comptables els exemples que podem espigolar en els seus estudis i que delaten l'ús de les mateixes estratègies analitzades per Salvador per al cas de la seua *literatura d'idees*. Així, sense anar més lluny, quan s'analitzen els marcadors de caràcter adversatiu que tan freqüentment fa servir Fuster per a marcar el contrast opositiu o matisador entre dues idees — en les reflexions del lliurepensador sempre hi ha un lloc per a la refutació o el matís de les pròpies idees; o, si més no, sempre és oberta la possibilitat retòrica d'exposar una idea per a, tot seguit, capgirar-la, amb una estratègia de construcció del discurs que *juga* amb les perspectives creades en el lector i els diversos posicionaments ideològics que, previsiblement, pot anar adquirint a mesura que avança en la descodificació — trobem que els comentaris fets per Salvador a propòsit dels assaigs fusterians — com ara, quan afirma que sovint l'ús d'aquest tipus de marcadors es posa «al servei d'una estratègia discursiva molt concreta: la d'oferir, als ulls del lector, una autoimatge dialogant, negociadora» (1994, 329) — continuen sent perfectament vàlids per als textos acadèmics. I aquesta és, sens dubte, una originalitat que no resulta previsible, *a priori*, en un registre on l'exposició, normalment sentenciosa i taxativa, no sol deixar marge per a la contraposició d'idees, ni per a les actituds *dialogants* i *negociadores* que puguen qüestionar les preteses *veritats absolutes* que els manuals comuns tracten de propagar. Ho podem il·lustrar amb una mostra d'aquests exemples, tot posant-la en relació amb les paraules de l'anàlisi salvadorià:

a) «de vegades hi ha prou amb la simple juxtaposició, o bé amb l'incís entre guionets» (Salvador, 1994: 328):

Després de la guerra del 14-18 i de la Revolució d'Octubre —diuen—, les velles estructures de la revolució burgesa s'esquerden, i els intel·lectuals trenquen o semblen trencar, o volen —i fins i tot només “creuen que volen”— trencar amb la classe dirigent. (LCC, 213-214)

Maurici Serrahima ha intentat d'explicar la “incapacitat” de Martínez Ferrando per a la novel·la, i ho ha fet valent-se d'al·legacions literàries: potser caldria afegir-ne d'altres, d'una altra mena, relacionades amb l'origen geogràfic de l'escriptor. (LCC, 268)

b) «el discurs fusterià remarca a vegades la potencialitat superior del segon membre del parell en contrast» (1994: 329):

Erasme, en el primer terç del 500, representa el *bon* llatí. No el *millor* llatí: aquest llatí excels, suprem, ultracurat, correspon als humanistes italians, de la família del Bembo, ciceronians sense suc ni bruc, estetes i enjogassats. Al costat d'ells, Erasme resultava gris i vulgar. I ells el menyspreaven. *Però, tot i això*, Erasme era un bon llatí i una bona retòrica: l'humanisme continental ho reconeix així. (HRS, 63)

Precisament, algú ha apuntat que el nostre poeta era això, “un senyor feudal amb problemes de consciència”. *Deixeu-me fer un altre parèntesi*: Ausiàs March fou efectivament un “senyor feudal”, *però* modest. (NLL, 239)

Un altre tant s'esdevé amb el cas de l'altre tipus de marcador comentat amb detall per Salvador: el d'efectes modalitzadors. Aquests marcadors, que actuen de filtres subjectivitzadors i serveixen per a mostrar l'actitud de l'autor respecte del mateix enunciat, tenen un interès especial per a fer-nos veure fins a quin punt l'escriptor de Sueca encertava a projectar les funcions que es deriven de l'ús d'aquests elements en les conversacions — l'àmbit que els és propi— en la construcció del seu discurs acadèmic. Tot i que probablement amb menor freqüència, també aquesta curiosa estratègia del Fuster assagista és present en els seus estudis sobre història de la literatura, de la llengua o de les societats. I no cal dir que, en aquest context, cada modalització és una transgressió manifesta del principi d'*objectivitat* amb què tradicionalment s'ha identificat el discurs científic.

Val la pena de contrastar novament les paraules de Salvador amb exemples extrets de textos fusterians catalogats apriorísticament com a estudis erudits, perquè d'aquest contrast se'n dedueix la constatació que Fuster no s'està, si ho troba oportú, de posar estratègies modalitzadores al servei de la seua prosa fins i tot quan aquesta semblava que havia d'adoptar el posat més acadèmic:

a) «D'altra banda la modalització se serveix sovint de certs marcadors de caire metadiscursiu [...] Aquests marcadors metadiscursius de caire modalitzador responen, en realitat, a una estratègia cautelar envers el llenguatge i els enganys de la semàntica: la mateixa cautela que mena Fuster a usar —fins a l'abús, en ocasions— les cometes o la cursiva com a signe de distanciament» (Salvador, 1994: 331):

El 1932, *Vida privada*, crònica escandalosa de l'alta societat barcelonina —novel·la “en clau”, *s'ha dit*—, val com un document entre autèntic i caricaturesc de la dissolució definitiva d'una certa classe social, o d'un sector. (LCC, 269)

No debades [els poetes esmentats] són fills de Neonoucentisme i de la seva pulcritud d'artífexs. Hi aportaren, en tot cas, una tendència a la “clarificació” expressiva: una tendència —*per dir-ho així*— a fer les metàfores més comunicatives. (LCC, 346)

Les millors ferides —*si podem dir-ho així*—, i per consegüent, les millors passions, eren produïdes per les sagetes àuries. (AMBE, 253)

La profanitat d'Ausiàs March —*i en dic profanitat per dir-ho d'alguna manera*— és ben flagrant. (VAM, 237)

Una filosofia de l'amor, en definitiva? Sí. O una ètica. *Diguem-ne ètica*, ara per ara. *En dir “ètica”*, però, no s'ha d'entendre l'ètica cristiana —“l'amor espiritual” és una *cosa* molt diferent de la castedat, no ho oblidem— ni l'ètica de l'Estagirita, a les quals el poeta s'adscriu al peu de la lletra en més d'una de les seves estrofes. (AMBE, 275)

b) “Ben sovint, els marcadors fusterians indiquen una actitud emotiva de l'enunciador: sorpresa, incredulitat, lamentació, repugnància, protesta indignada...” (Salvador, 1994: 332):

Estem convençuts —*i Déu Nostre Senyor vulgui guardar-nos d'error en el càlcul!*— que el recull “val”: que val poc o molt, però sí bastant perquè pugui interessar en alguna mesura dins el mercat català de llibres. (OC1, 8)

Però justament la seva dependència de les circumstàncies —*i quines circumstàncies!*— n'és la millor garantia que em seria permès d'al·legar-hi. (OC1, 9)

Morta la dona estimada, l'obstacle i el risc de la carn desapareixen: el poeta ja no desitja el cos d'ella, ni necessita —*és obvi!*— que ella li correspongui igualment. (HRS, 232)

Sor Isabel [...] ¿no hauria tingut mai curiositat de parlar d'aquell *Espill* tenebrós amb el seu propi autor, si no de llegir-lo? *La possibilitat em sembla bastant acusada. I qui sap si*, quan sor Isabel hagué ascendit a la prelatura de la Trinitat, no pensaria en les coses que Roig havia escrit sobre un inidentificat monestir valencià, coses carregades d'obsenitat i malícia! (JRIV, 209).

Resulta evident que l'ús dels marcadors en el discurs acadèmic de Fuster mereixeria un estudi molt més rigorós que extralimitaria les modestíssimes ambicions d'aquest article. Si seguint Salvador ens hem volgut centrar només en el comentari dels marcadors adversatius i modalitzadors ha estat perquè els seus atributs els fan essencialment deladors d'uns mecanismes de planificació del discurs més propis de textos conversacionals que de la xerrameca acadèmica. I perquè, per aquest mateix motiu, resulten especialment significatius en l'anàlisi del tan comentat —tan eficaç, tan valorat— estil conversacional de Fuster. Convindria complementar les consideracions que hem fet amb un mínim d'atenció als

marcadors que exerceixen unes altres funcions: marcadors reformulatius, conclusius, temporals, continuatius, retardadors del discurs, consecutius, etc. I l'estudi, perquè fóra complet, hauria encara de ser exhaustiu en la casuística de les funcions dels marcadors i de les contínues tries que Fuster fa en l'activació d'unes estratègies o unes altres en la construcció del discurs.

Siga com vulga, confiem que l'exercici que ací hem presentat en forma d'esborrany permeta de valorar en la mesura justa els mèrits del discurs acadèmic que Fuster proposa en els seus textos més *erudits* com un model de partida vàlid en la recerca de fórmules de llenguatge suggeridores i eficaces per a la divulgació del coneixement. D'un tipus particular de coneixement: d'acord. Però res no fa pensar que seguint la pista dels ingredients alternatius que Fuster fa servir en el seu còctel discursiu no es poden obrir les portes a noves possibilitats expressives en la comunicació i la divulgació científica. I això, a tots els nivells i en qualsevol especialitat.

Convé que tinguem ben present que el concepte de *ciència*, que el diccionari de Fabra —i l'actual diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans!— pretenia definir com “Coneixença exacta d'un cert ordre de coses; conjunt de coneixences resultant de l'estudi”, i que el *Diccionari valencià* encerta a matisar com “Conjunt de coneixements, i l'activitat destinada a assolir-los, que es caracteritzen formalment per la intersubjectivitat i pràcticament per la capacitat de fer previsions exactes sobre una part de la realitat”, és tan boirós com heterogeni, tan il·lús com polimòrfic. Si els referents del concepte —per cert: una nominalització dels més elevats nivells— són tan diversos, tanta o més varietats podem trobar en les funcions de la comunicació científica i tants o més són els tipus de discursos que, des del punt de vista del llenguatge, es fa necessari construir.

L'objectiu d'aquest article no era cap altre que el de fer notòria la urgència d'avançar en l'anàlisi d'un d'aquests discursos de la ciència —el de la divulgació de més ampli abast— i les possibilitats que obri per a la recerca filològica. Probablement és aquest el més important de tots els discursos des d'una perspectiva sociolingüística en el cas d'una llengua com la nostra. I, sobretot, ho pot ser en la més global de les consideracions des d'una perspectiva estrictament social. No ho haurien de perdre això de vista, els anomenats *llenguatges d'especialitat*, ni com a concepte ni en tant que matèria curricular. Perquè —volem insistir en la idea— de la divulgació del coneixement científic depén l'èxit en la utilització dels recursos i les aplicacions que aquest aporta; de la democratització de la ciència depén que el model de societat que es construesca a partir de la revolució tecnològica actual siga la d'un oci intel·ligentment aprofitat o la del despotisme tecnocràtic. O, amb altres paraules: de l'habilitat que siguem capaços de demostrar en la construcció dels discursos de la ciència depén, en definitiva, una ben important quota de felicitat personal. De ciència certa.

BIBLIOGRAFIA

- BORJA, J. (1996): *Els aforismes de Joan Fuster*, Alacant, Institut Juan Gil-Albert.
- (e.p.a.): Comunicació «Joan Fuster: el descrèdit dels absoluts», presentada en la XLIV Annual Conference de l'Anglo-Catalan Society, en la University of Kent, el 22 de novembre de 1998.
- (e.p.b.): Comunicació «El discurs acadèmic de Joan Fuster. Un model de llengua alternatiu per a la divulgació científica», presentada en el VII Congresso Internazionale di Studi, de l'Associazione Italiana di Studi Catalani, en la Universitat Federico II de Nàpols, el 22 de maig de 2000.
- HALLIDAY, M. A. K. (1985a): *An Introduction to Functional Grammar*, Londres, E. Arlond.
- (1985b): *Spoken and Written Language*, Oxford, Oxford University Press.
- (1992): «Linguistic Perspectives on Literacy: a systemic-functional approach», dins CHRISTIE, F. (ed.): *Literacy in Social Process*, Northern Territory University.
- (1996): «Literacy and linguistics: a functional perspective», dins HASAN, R. i G. WILLIAMS (ed.): *Literacy in Society*, Longman, Londres, 339-376.
- HALLIDAY, M. A. K. i J. R. MARTIN (1993): *Writing Science: Literacy and Discursive Power*, Londres-Washington, The Falmer Press.
- MAINGUENEAU, D. i V. SALVADOR (1995): *Elements de lingüística per al discurs literari*, València, Tàndem Edicions.
- SALVADOR, V. (1994): «Els marcadors discursius en l'assaig: algunes estratègies de l'escriptura de Joan Fuster», *Catalan Review*, 7, 1-2, 323-334.
- THOMSON, G. (1996): *Introducing Functional Grammar*, Londres, E. Arnold.

REFERÈNCIES DEL CORPUS DE JOAN FUSTER

- AMBE: «Ausiàs March, el ben enamorat», dins *Obres completes, 1. Llengua, literatura, història*, Barcelona, Edicions 62, 1991.
- DO: *Diccionari per a ociosos*, dins *Obres completes, 6. Assaigs, 2*, Barcelona, Edicions 62, 1991.
- HMTC: *L'home, mesura de totes les coses*, dins *Obres completes, 6. Assaigs, 2*, Barcelona, Edicions 62, 1991.
- HRS: *Heretgies, revoltes i sermons*, dins *Obres completes, 7. Llengua, literatura, història, 2*, Barcelona, Edicions 62, 1994.
- IP: *Indagacions i propostes*, Barcelona, Edicions 62 i La Caixa, 1981.
- JRIV: «Jaume Roig i sor Isabel de Villena», dins *Obres completes, 1. Llengua, literatura, història*, Edicions 62, Barcelona, 1991.
- LCC: *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Curial, 1988.
- NLL: «Notes sobre llengua i literatura», dins *Obres completes, 7. Llengua, literatura, història, 2*, Barcelona, Edicions 62, 1994.
- OC1: *Obres completes, 1. Llengua, literatura, història*, Barcelona, Edicions 62, 1991.
- S: *Sagitari*, València, Diputació de València, 1984.
- VAM: «Vigència d'Ausiàs March», dins *Obres completes, 1. Llengua, literatura, història*, Barcelona, Edicions 62, 1991.